

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ РИНКІВ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ І ПРАЦІ

Мудра О.В., аспірант, Донецького національно-технічного університету, м. Донецьк.

Мудра Ольга Валеріївна Особливості економічного механізму регулювання взаємодії ринків освітніх послуг і праці. Проаналізовано погляди вітчизняних та закордонних вчених щодо суті та змісту поняття «економічний механізм». Охарактеризовано зміст, характерні риси та ключові елементи економічного механізму згідно процесного підходу. Наведено діаграму економічного механізму згідно типової нотації за методологією IDEF0. Розкрито особливості економічного механізму згідно процесного підходу. Запропоновано власне визначення поняття «економічний механізм». Наведено виклики інноваційного середовища та їх вплив на процес гармонізації ринків освітніх послуг і праці: розвиток економіки знань, стратегія розвитку науки та інновацій, нова якість освіти. Визначені особливості економічного механізму регулювання взаємодії ринків освітніх послуг та праці. Проаналізовано складові економічного механізму взаємодії ринків освітніх послуг і праці як системи (моделі) «чорного ящика», яка володіє відомими вхідними і вихідними параметрами та невідомим внутрішнім устроєм. Охарактеризовані ключові механізми та процеси економічного механізму регулювання взаємодії ринків освітніх послуг та праці, яким необхідно приділити особливу увагу, а також запропоновані ймовірні шляхи їх подальшого розвитку. Виділені чотири групи процесів, що складають зміст економічного механізму. Проаналізовано зміст процесів організації, мотивації, контролю та розвитку як складових економічного механізму регулювання взаємодії ринків освітніх послуг та праці в сучасних умовах. Визначено необхідність удосконалення взаємодії ринків освітніх послуг та праці на основі впровадження моделі міжсекторної взаємодії - економічного механізму спільних гармонізованих дій органів влади, бізнесу та освіти щодо вирішення конкретних завдань і досягнення балансу ринків.

Мудрая Ольга Валериевна Особенности экономического механизма регулирования взаимодействия рынков образовательных услуг и труда. Проанализированы взгляды отечественных и зарубежных ученых относительно сути и содержания понятия «экономический механизм». Охарактеризованы содержание, характерные черты и ключевые элементы экономического механизма согласно процессного подхода. Приведена диаграмма экономического механизма в соответствии с типовой нотацией по методологии IDEF0. Раскрыты особенности экономического механизма

согласно процессного подхода. Предложено авторское определение понятия «экономический механизм». Представлены вызовы инновационной среды, оказывающие влияние на процесс гармонизации рынков образовательных услуг и труда: развитие экономики знаний, стратегия развития науки и инноваций, новое качество образования. Определены особенности экономического механизма регулирования взаимодействия рынков образовательных услуг и труда. Проанализированы составляющие экономического механизма взаимодействия рынков образовательных услуг и труда как системы (модели) «черного ящика», которая владеет известными входными и выходными параметрами, и неизвестным внутренним устройством. Охарактеризованы ключевые механизмы и процессы экономического механизма регулирования взаимодействия рынков образовательных услуг и труда, которым необходимо уделить особое внимание, предложенные возможные пути их дальнейшего развития. Выделены четыре группы процессов составляющих содержание экономического механизма. Проанализировано содержание процессов организации, мотивации, контроля и развития как составляющих экономического механизма регулирования взаимодействия рынков образовательных услуг и труда в современных условиях. Определена необходимость совершенствования взаимодействия рынков образовательных услуг и труда на основе внедрения модели межсекторного взаимодействия - экономического механизма совместных гармонизированных действий органов власти, бизнеса и образования в решении конкретных задач и достижения баланса рынков.

Mudra Olga. Especially economic cooperation mechanism for regulating market of educational services and labor. Views of domestic and foreign scientists concerning an essence and the content of the concept "economic mechanism" are analysed. The contents, characteristic features and key elements of the economic mechanism according to the process approach are characterized. The chart of the economic mechanism according to the standard notation on IDEF0 methodology is provided. The peculiarities of the economic mechanism according to process approach are revealed. The author's definition of the concept "economic mechanism" is offered. The challenges calls of the innovative environment, having impact on the process of harmonization of the markets educational services and work are given: the development of knowledge economy, strategy of development of science and innovations, new quality of education. The peculiarities of the economic mechanism regulation of interaction the markets of educational services and work are defined. The main components of the economic mechanism of interaction of the markets of educational services and work as a system (model) "black box" possessing known input and output parameters, and the unknown internal device are analysed. The key mechanisms and processes of the economic mechanism regulation of interaction of the markets of educational services and work requiring special attention of their further development are characterized. Four groups of processes

forming the content of the economic mechanism are singled out. The content of processes of the organization, motivation, control and development as making the economic mechanism of regulation the interaction of the markets of educational services and work in modern conditions is analysed. The necessity of improvement the interaction of the markets of educational services and work on the basis of introduction the model of intersector interaction - the economic mechanism of the joint harmonized actions of authorities, business and education in the solution of specific objectives and the achievement the markets balance is defined.

Постановка проблеми. Аналіз сучасних тенденцій розвитку світової економіки на ґрунті загострення міжнародної конкуренції визначає актуальність утвердження економіки знань. Формування конкурентоспроможної економіки, загострення конкуренції на внутрішньому та зовнішніх ринках потребує від кадрів більш високого рівня кваліфікації, здатності до ризику генерування нових ідей і прояву творчості, готовності до змін та збільшення відповідальності. На сучасному етапі державотворення в Україні гостро постали проблеми, пов'язані з недосконалістю механізмів взаємодії ринків освітніх послуг та праці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми взаємодії ринків освітніх послуг та праці, а також питанням їх моделювання викликають значний інтерес багатьох вітчизняних та закордонних вчених і економістів, зокрема Д. Богині, І. Бузько, Т. Булах, О. Грішнєвої, Б. Данилишина, А. Колот, В. Куценко, Л. Лісогор, Е. Лібанової, О. Мартякової, С. Мельника, А. Панкрухіна, Р. Патори, Л. Семів, О. Черниша, Л. Чернюк, Е. Денісона, Р. Коуза, Ж. Тіроля, О. Уільямсона, Т. Шульца та ін.

Із сучасних дослідників теоретичних проблем ринкової економіки та механізмів функціонування різних моделей ринкових відносин розвинутих країн з ринковою економікою слід відзначити праці таких визначних зарубіжних вчених як М. Аокі, А. Грейф, Л. Гурвіц, С. Бою, П. Борень, Д. Кейнс, Д. Рікардо, П. Самюельсон, А. Сміт, Ф. Хайек та ін.

Мета статті - розкрити суть та зміст поняття економічного механізму, проаналізувати особливості економічного механізму регулювання взаємодії ринків освітніх послуг та праці в сучасних умовах.

Викладення основного матеріалу. В економіку поняття «механізм» прийшло з техніки, коли виникла потреба в описі соціальних і виробничих процесів їхньої взаємодії. Стрімкий розвиток економіки, виникнення економічних явищ на основі стохастичних і детермінованих взаємозв'язків зумовили необхідність обґрунтування і впровадження поняття економічний механізм. Категорія «економічний механізм» є однією з основоположних і найбільш складною в сучасній економічній науці. Про це свідчить різноманітність визначень і розбіжності в обґрунтуванні її суті, складових та практичної оцінки. Присутність в понятті

слова «механізм» має означати певну послідовність дій, результатом виконання яких і буде отримання максимально можливого ефекту при мінімальних витратах.

Аналіз останніх досліджень доводить, що сьогодні відсутнє однозначне тлумачення сутності «економічний механізм». Деякі вчені розглядають економічний механізм як ринковий, що поєднує саморегулювання діяльності господарюючих суб'єктів з регулюючими функціями держави. Інші визначають економічний механізм не як простий набір економічних важелів та інструментів, а як їх систему, тобто взаємопов'язане і взаємообумовлене поєднання конкретних економічних регуляторів. Особливої уваги заслуговує сучасне тлумачення економічного механізму найбільш авторитетними вченими. Л. Гурвіц, Р. Майерсон і Е. Маскін (Лауреатів Нобелівської премії з економіки за 2007 р. за "основоположний внесок у теорію економічних механізмів") розглядають будь яку взаємодію між економічними суб'єктами як стратегічну гру, а механізмом визначають саму форму гри. На їх думку гра - це опис того, як можуть діяти гравці (економічні суб'єкти) і до чого призведе певний набір дій. Л.Гурвіц визначає механізм як взаємодію між суб'єктами і центром, що складається з трьох стадій: кожен суб'єкт в приватному порядку посилає центру повідомлення m_i , центр, отримавши всі повідомлення, обчислює передбачуваний результат $Y = f(m_1, \dots, m_n)$; центр оголошує результат Y і по необхідності перетворює їх у життя [1,С.4,8].

Економічна діяльність разом з взаємозв'язками і взаємодіями представляє собою мережу процесів. Досить актуальним сьогодні є використання процесного підходу, зокрема при вивченні економічних механізмів. Даний підхід включає: виділення процесів системи відповідно до прийнятих принципів; визначення "наскрізних процесів", формування інститутів відповідальності та елементів керування; виділення елементів процесів і їх структурування; формування ресурсів (механізмів) процесів в складі системи [3,4]. Під процесом зазвичай розуміють логічний, послідовний, взаємозалежний набір заходів, який споживає ресурси, створює цінність та видає певний результат.

Згідно типової нотації за методологією IDEF0 процес представляє собою функціональний блок, який перетворює входи на виходи при наявності необхідних механізмів (ресурсів) у керованих умовах. Опис виглядає як «чорний ящик» з входами, виходами, управлінням і механізмом, який поступово деталізується до необхідного рівня. Звідси випливає нове визначення даного поняття. "Механізм" (перший елемент процесу) дозволяє за допомогою "управління" (другого елементу процесу) реалізувати функцію процесу - перетворити "вхід" в "вихід", як це показано на рис.1[3,4].

Відмінними рисами економічного механізму є такі: механізм не може існувати без процесу, так як є його складовою частиною і налаштований на виконання тільки процесних

функцій; механізм не має власного управління, є як би "знерухомленим" і знаходиться в стані очікування керування процесом; з'єднання механізму з управлінням представляє внутрішній зміст процесу, його "ноу-хау".[3,4].

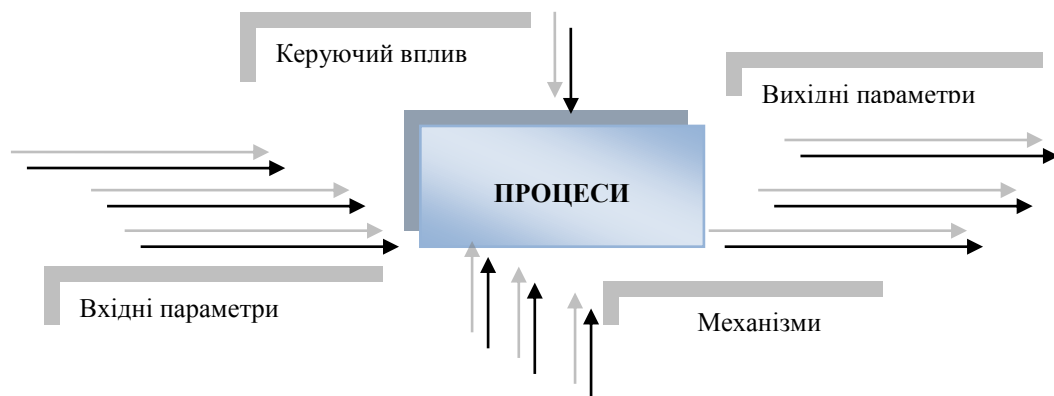

Рис. 1 – Економічний механізм (за методологією IDEF0)

Розуміння механізмів економічної взаємодії має особливе значення як на мікро, так і на макрорівні. Сучасна теорія економічних інститутів багато в чому базується на тих самих підставах. Л.Гурвіц в своїх дослідженнях ставив перед собою завдання полегшити комунікацію, інтегрувавши інституційні феномени в моделі, які були побудовані для вивчення економік. Перш за все, це стосувалося економічних інститутів, до яких вчений відносив ринки. А. Грейф та М. Аокі [1,С. 22; 2,С.1-3] моделюють і розглядають інститути як рівноваги в повторюваних взаємодіях економічних суб'єктів.

Зміст економічного механізму в контексті взаємодії ринків освітніх послуг і праці має наступний вигляд. Регулювання взаємодії ринків освітніх послуг і праці можна представити як систему (модель) «чорного ящика», яка володіє відомими вхідними і вихідними параметрами, та невідомим внутрішнім устроєм. В якості вхідних факторів слід розглядати імпульси, які формує ринок праці (запити, очікування роботодавців), а в якості вихідних - ступінь задоволеності досягнутим результатом (продуктом ринку освітніх послуг), який визначає ринок праці (оцінка компетенції, hard skills, soft skills та ін.).

Вплив навколишнього середовища може бути обумовлено такими факторами як: стан економіки країни (регіону, галузі); нормативно-правова база функціонування ринку освітніх послуг і праці (законодавчі акти, державні, регіональні цільові програми, міжнародні, державні та галузеві стандарти); конкуренція на ринках освітніх послуг і праці; фінансово-економічна ситуація, що робить вплив на доступність освітніх послуг для населення і напруженість на ринку праці.

Механізм регулювання взаємодії ринків освітніх послуг і праці можна представити у вигляді набору способів управлінського впливу на процес їх спільного функціонування, який

включає: механізм координації, спрямований на забезпечення узгодженості роботи всіх ланок взаємодії; механізм синхронізації, метою якого є впорядкування в часі процеси взаємодії і темпи розвитку ринків освітніх послуг і праці; механізм субсидіарності, який включає чітке розмежування функцій і розподіл повноважень, врахування інтересів всіх учасників взаємодії незалежно від їх владних, фінансових чи інших абсолютних можливостей (прикладом таких механізмів, можуть бути різні форми соціального партнерства); механізм саморегулювання, прикладом якого виступають різні види інтеграційних процесів (освітні кластери, альянси, консорціуми і т.п.), засновані на ініціативі самих учасників і прямих зв'язках між ними.

Основну роль в системі «чорного ящика» займають процеси взаємодії ринків освітніх послуг і праці. Реалізація управлінського впливу на дані процеси обумовлює необхідність їх класифікації на процеси організації, мотивації, контролю та розвитку.

Процеси організації пов'язані з розробкою процедур у сфері взаємодії ринків освітніх послуг і праці. Особлива увага тут повинна приділятися проектування моделей взаємодії, заснованих на аналізі соціально-економічної ситуації, прогнозування тенденцій розвитку ринків, а також викликам інноваційного середовища (рис 2.).

Рис 2. Виклики інноваційного середовища

Процеси мотивації орієнтовані на підвищення зацікавленості і активності всіх учасників ринків освітніх послуг і праці в реалізації спільних проектів. У цьому відношенні надзвичайно важливо стимулювання прямих контактів між суб'єктами взаємодії, зниження бар'єрів, розширення джерел фінансування освітніх послуг, упорядкування конкуренції,

інформування громадськості про реальний стан ринків освітніх послуг і праці. Залучення роботодавців до співпраці у виробленні стандартів освіти та оцінки її якості має значний вплив на процес гармонізації ринків освітніх послуг та праці.

Процеси контролю пов'язані з регламентацією «правил гри» у сфері взаємодії ринків, яка гарантує прозорість, законність і безпеку надання освітніх послуг. Оцінка якості освітніх послуг має враховувати: гарантоване виконання базових стандартів та еталонів; досягнення поставлених цілей на різних етапах навчання; можливість задоволення попиту та очікувань споживачів освітніх послуг; прагнення до удосконалення освітнього процесу. Важливе значення для ефективного функціонування ринку освітніх послуг має процес його моніторингу. У проекті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012—2021 роки одним із ключових напрямів державної освітньої політики визначено здійснення національного моніторингу системи освіти [5, С. 21]. Імплементация європейських стандартів якості вищої освіти на українських теренах сприятиме наближенню власних напрацювань до новітнього європейського досвіду з питань вироблення чітких стандартів якісної освіти.

Процеси розвитку припускають безперервне поліпшення системи взаємодії ринків освітніх послуг і праці, методів управління взаємодією, а також підвищення ступеня саморегулювання суспільних запитів. Вони доповнюють процеси всіх інших видів і включені в загальну логіку управління взаємодією.

Невід'ємним компонентом системи «чорного ящика» є зв'язки і відносини. Вони характеризують взаємодію між учасниками ринків освітніх послуг і праці, визначають ступінь і спрямованість взаємодії

Висновки:

1. Економічний механізм можна охарактеризувати як систему цілей, методів, важелів та інструментів, відповідного нормативно-правового, інформаційного та ресурсного забезпечення, які визначають зміст, стан та послідовність дій, в результаті виконання яких очікується отримання максимально можливого ефекту при мінімальних витратах, за умови поєднання саморегулювання економічних суб'єктів та регулюючих функцій держави.

2. Економічний механізм взаємодії ринків освітніх послуг і праці можна представити як систему (модель) «чорного ящика», яка володіє відомими вхідними і вихідними параметрами та невідомим внутрішнім устроєм. Ядром економічного механізму є діалектична єдність державного регулювання та ринкової саморегуляції. Головна причина існування безлічі вхідних і вихідних параметрів полягає в тому, що на реальну систему впливає навколишнє середовище, з якою вона взаємодіє необмеженою кількістю способів.

3. Реалізація управлінського впливу на дані процеси обумовлює необхідність їх класифікації на процеси організації, мотивації, контролю та розвитку. Облік всіх

класифікованих елементів та інтересів зацікавлених сторін дозволяє виявити максимальне число факторів, що визначають ефективність управління процесами взаємодії, у зв'язку з чим проєктована модель набуває практико орієнтовний характер.

4.3Балансований розвиток ринків освітніх послуг та праці можливий на основі розробки та використання моделі міжсекторної взаємодії - економічного механізму спільних гармонізованих дій органів влади, бізнесу та освіти щодо вирішення конкретних завдань і досягнення балансу ринків.

Список використаних джерел:

1. Измалков С. Теория экономических механизмов (Нобелевская премия по экономике 2007 г.) / С. Измалков, К. Сонин, М. Юдкевич/ Вопросы теории// Вопросы экономики.-2008.- № 1.-С 4.-26
2. Aoki M. Endogenizing institutions and institutional changes / Aoki M// Journal of Institutional Economics. 2007. Vol. 3, No 1. P. 1—31.
3. Процессный подход в управлении и моделировании экономических систем. – .- [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://modeling.at.ua/publ/8-1-0-15>
4. Основные понятия IDEF0.- [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.management.com.ua/qm/qm014.html>
5. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні / МБО «Центр тестових технологій і якості освіти»/[І. І. Бабин, Л. М. Гриневич, І. Л. Лікарчук та ін./за заг. ред. І. Л. Лікарчука. – К.: МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти»; Х.: Факт, 2011. —96 с.
6. Мартякова О.В. Инновационные технологии в системе гармонизации рынков труда и образования / О.В. Мартякова//Маркетинг і менеджмент інновацій.- 2010.- № 2.- С. 160-169.
7. Бузько І. Розвиток ринку освітніх послуг в Україні в умовах глобалізації / І. Бузько // Економіст. – 2007. – № 8. – С. 28–33.
8. Булах Г.В. Интегральный подход к оптимизации взаимодействия региональных рынка труда и рынка образовательных услуг /Г.В. Булах, С.И. Никитин// Технико-технологические проблемы сервиса.- НИИТТС- 2009.-№3(9).- С.63-69.

Ключові слова: механізм, система, процес, економічний механізм, ринок освітніх послуг, ринок праці, баланс

Ключевые слова: механизм, процесс, система, экономический механизм, рынок образовательных услуг, рынок труда, баланс

Key words: mechanism, process, system, economic mechanism, education market, labor market, balance